

Новини во однос на стандардите на КСТ во врска со затворање

*Извадок од 11-от Општ извештај на КСТ,
објавен во 2001*

Односи персонал-затвореник

26. Основата на еден хуман затворски систем секогаш ќе биде правилно избран и обучен затворски персонал кој знае како да заземе соодветен став во односите со затворениците и да гледа на својата работа повеќе како на професија, а не како на обична служба. Градењето на позитивни односи со затворениците треба да се смета за клучна карактеристика на таа професија.

За жал, КСТ често сознава дека односите меѓу персоналот и затворениците се формални и оддалечени, а персоналот има крут став кон затворениците и вербалната комуникација со нив ја смета за спореден аспект од својата работа. Следните практики што најчесто ги има согледано КСТ се карактеристични за еден таков пристап: принудување на затворениците да стојат завртени со лицето кон ѕид додека чекаат затворскиот персонал да ги посети или да поминат посетители, барање од затворениците да ги држат главите наведнати и да ги држат рацете склопени зад грб кога се движат низ установата, стражарите носат палки на сосема видлив и провокативен начин. Таквите практики се непотребни од безбедносна гледна точка и со ништо нема да ги унапредат позитивните односи меѓу персоналот и затворениците.

Вистинскиот професионализам на затворскиот персонал бара од нив да се однесуваат кон затворениците на еден пристоен и хуман начин, истовремено обрнувајќи внимание на прашањата околу безбедноста и редот. Во врска со тоа, затворската управа треба да го поттикнува персоналот да има едно умерено чувство на доверба и очекување дека затворениците се подготвени да се однесуваат пристојно. Развивањето на конструктивни и позитивни односи меѓу затворскиот персонал и затворениците не само што ќе го намали ризикот од малтретирање, туку и ќе ја зајакне контролата и безбедноста. За возврат, работата за затворскиот персонал ќе претставува поголемо задоволство.

Воспоставувањето на позитивни односи персонал-затвореници исто така во голема мерка зависи и од постоењето на адекватен број на персонал присутен во секое време во затворските простории и во местата што затворениците ги користат за слободни активности. Делегациите на КСТ често утврдуваат дека тоа не е така. Општиот недостиг на персонал и/или несоодветното распоредување што ги намалува можностите за директни контакти со затворениците, секако ќе го попречат развојот на позитивни односи и воопшто ќе генерираат една несигурна средина како за персоналот така и за затворениците.

Треба да се забележи дека на местата каде што пополнетоста на персоналот е неадекватна, може да произлезе потреба од прекувремена работа со цел да се одржи основното ниво на безбедност и режимот во установата. Оваа состојба може лесно да резултира со високо ниво на притисок кај персоналот и негово прерано губење на волја за работа, што е состојба која веројатно ќе ги влоши тензиите својствени за секоја затворска средина.

Насилство меѓу затворениците

27. Грижата што стражарскиот персонал е должен да ја пружи на лицата што се под негова одговорност ја вклучува и одговорноста да ги штитат од други затвореници кои сакаат да им нанесат зло. Всушност, насилните инциденти меѓу затворениците се вообичаена појава во сите затворски системи и содржат широк опфат на појави, од суптилни форми на вознемирување до нескриени закани и сериозни физички напади.

Решавањето на проблемот со насилството меѓу затворениците бара затворскиот персонал да биде поставен на такво ниво, вклучително и во однос на неговата застапеност, да ја врши својата работа и задачите за супервизија на соодветен начин. Затворскиот персонал мора да реагира на знаците за неволја и да биде решителен и соодветно обучен да интервенира кога е потребно. Постоенето на позитивни односи меѓу персоналот и затворениците, засновани на поимите за безбеден затвор и грижа, е одлучувачки фактор во тој контекст, а тоа во голема мерка зависи од соодветните меѓуперсонални комуникациски вештини што ги поседува персоналот. Покрај тоа, управата мора да биде подготвена во целост да го поддржи персоналот во извршувањето на неговите задачи. Може да се укаже потреба од постоење на посебни безбедносни мерки прилагодени на одредени карактеристики на ситуацијата со која се соочуваат (вклучително и ефикасна постапка на претрес). Меѓутоа, таквите мерки никогаш не може да бидат повеќе од прилог кон споменатите основни императиви. Освен тоа, затворскиот систем треба да го реши прашањето за соодветна класификација и распоредување на затворениците.

Затворениците што се осомничени или осудени за сексуална злоупотреба се изложени на посебен ризик да бидат нападнати од други затвореници. Спречувањето на такви појави секогаш претставува тешка задача. Решението што честопати се применува е таквите затвореници да се одвојат од останатата затворска популација. Меѓутоа, односите затвореници може да платат висока цена за својата - релативна - безбедност, во однос на уште поограничени програми на активности за разлика од оние што се достапни за вообичаениот затворски режим. Друг пристап е затворениците што се осомничени или осудени за сексуална злоупотреба да се распоредат низ целиот затвор. За да биде успешен, таквиот пристап мора да гарантира потребна средина за соодветно интегрирање на таквите затвореници во одделенијата со обични ќелии, а особено затворскиот персонал мора да биде искрено посветен цврсто да се справи со сите знаци на непријателство или гонење. Третиот пристап може да се состои од трансфер на затворниците во друга установа, придружен со мерки чија цел е прикривање на природата на нивното кривично дело. Секоја од овие политики има свои добри и лоши страни, а КСТ не би сакал да промовира одреден пристап наспроти некој друг. Секако, одлуката за тоа која политика ќе се применува главно ќе зависи од посебните околности на секој случај одвоено.

Прекубројност во затворите

28. Појавата на прекубројност во затворите и понатаму ги измачува казнено-поправните системи во Европа и сериозно ги подрива обидите за подобрување на условите во затворите. Негативните ефекти од прекубројност во затворите веќе се нагласени во претходните Општи

извештаи.¹ Имајќи предвид дека полето на дејствување на КСТ се протега низ целиот европски континент, Комитетот наидува на огромни стапки на приведување од кои произлегува голема прекубројност во затворите. Фактот дека одредена држава затвора толку многу свои граѓани не може да биде уверливо објаснет со високата стапка на криминал, туку дел од одговорноста мора да има и општиот став на припадниците на агенциите за спроведување на затворите и правосудството.

Во такви околности, трошењето на се повеќе финансиски средства во затворски установи не е соодветно решение. Наместо тоа, треба да се ревидира важечкото законодавство и практиката во однос на притворот до судење и пресуда, како и повеќето вон-затворски казни што се на располагање. Токму тој пристап е застапен во Препораката бр. R (99) 22 на Комитетот на министри за прекубројноста во затворите и порастот на затворската популација. КСТ искрено се надева дека принципите што се утврдени во тој важен текст сепак ќе се бидат применети во земјите-членки, а имплементацијата на оваа Препорака заслужува да има непосреден мониторинг од Советот на Европа.

Спални со голем капацитет

29. Во повеќето земји што ги посети КСТ, посебно во централна и источна Европа, сместувањето на затворениците обично се состои од спални со голем капацитет што ги содржат сите или повеќето од придружните помошни простории кои затворниците секојдневно ги користат, односно места за спиење и дневен престој, како и санитарни чворови. КСТ има приговори на самиот принцип за такви аранжмани за сместување во казнено-поправни домови од затворен тип, а тие приговори се зајакнуваат кога, како што е обично случај, во спалните за кои станува збор затворениците се чуваат во крајно збиени и нездрави услови. Несомнено дека различни фактори, вклучително и оние од културна природа, може во одредени земји да предизвикаат да биде попожелно сместување во поголеми соби наместо поединечни ќелии. Меѓутоа, нема што многу да се каже во корист, а може многу на штета, на аранжманите според кои десетици затвореници живеат и спијат заедно во иста спална.

Спалните со голем капацитет неизбежно подразбираат недостиг на приватност за затворениците во нивниот секојдневен живот. Покрај тоа, ризикот од закани и насилство е висок. Таквите аранжмани за сместување може лесно да поттикнат развој на престапнички субкултури на бранители и одржување на кохезијата на криминалните организации. Тие исто така може да ја отежнат соодветната контрола од страна на персоналот, ако не и да ја оневозможат, односно во случај на нереди во затворот, тешко може да се избегнат надворешни интервенции во кои е содржана значителна употреба на сила. Исто така, со такво сместување скоро е невозможна и соодветна распределба на затворениците врз основа на проценка на ризикот и потребите на секој случај одвоено. Сите овие проблеми се влошуваат кога бројот на затвореници е над секое разумно ниво на пополнетост. Освен тоа, во таква ситуација големата оптовареност на заедничките простории како пералните или тоалетните чворови, како и недоволната вентилација за толкав број лица често води кон создавање на бедни услови.

Меѓутоа, КСТ мора да нагласи дека замената на спални со голем капацитет со помали единици за живеење мора да е придружена од мерки што ќе осигурат дека затворениците минуваат разумно време од денот ангажирани во корисни активности од различна природа надвор од своите единици за живеење.

---

1 2. Општ извештај – СРТ/Inf (92) 3, став 4., и 7. Општ извештај – СРТ/Inf (97) 10, став 12-15.

Пристап до природна светлина и свеж воздух

30. КСТ често се среќава со направи, како метални капаци или табли поставени на прозорците од ќелиите, кои ги лишуваат затворениците од пристапот до природна светлина и спречуваат влегување на свеж воздух во просториите. Тие посебно се заедничка карактеристика во установи во кои се чуваат затвореници пред судење. КСТ во целост прифаќа дека за одредени затвореници може да бидат потребни посебни безбедносни мерки што ќе го спречат ризикот од тајно договарање и/или криминални активности. Меѓутоа, наметнувањето на мерки од овој вид треба да биде исклучок, а не правило. Тоа подразбира дека основните органи мора да го испитаат случајот на секој затвореник за да утврдат дали посебните безбедносни мерки се навистина оправдани во неговиот/нејзиниот случај. Покрај тоа, дури и кога таквите мерки се неопходни, тие никогаш не треба да се состојат од лишување на основните затвореници од природна светлина и свеж воздух. Тоа се основни елементи за живот кои секој затвореник има право да ги ужива. Освен тоа, отсуството на овие елементи создава услови што се погодни за ширење на болести, особено туберкулоза.

КСТ потврдува дека овозможувањето на пристојни услови за живеење во казнено-поправните установи може да чини многу пари, а подобрувањата на истите во многу земји се попречени од недостатокот на средства. Меѓутоа, за отстранувањето на направите што ги блокираат прозорците на просторијата на затвореникот (а во исклучителните случаи кога е тоа неопходно, поставување на алтернативни безбедносни направи со соодветен облик) не се потребни големи инвестиции и истовремено ќе бидат од голема корист за сите засегнати.

Заразни болести

31. Ширењето на заразни болести, особено туберкулоза, хепатитис и ХИВ/СИДА е најголема грижа за јавното здравје во повеќето европски земји. Иако може да го погодат целото население, овие болести се појавуваат како драматичен проблем во одредени затворски системи. Во врска со тоа КСТ во повеќе прилики е принуден да изрази сериозна загриженост за неадекватноста на мерките што се преземени за справување со овој проблем. Покрај тоа, материјалните услови во кои се чуваат затворениците често се такви што може само да го поттикнат ширењето на тие болести.

КСТ е свесен дека во време на економски тешкотии - како оние со кои денес се соочуваат многу од земјите што КСТ ги има посетено - треба да се направат жртви, вклучително и во казнено-поправните установи. Меѓутоа, без оглед на тешкотиите со кои се соочуваат во било кое време, чинот на лишување на некое лице од слобода секогаш ја повлекува обврската за грижа што бара ефикасни методи за превенција, контрола и лекување. Исполнувањето на оваа обврска од страна на јавните органи е уште поважна кога е во прашање лекување на болести опасни по животот.

Употребата на најнови методи за контрола, редовното снабдување со лекови и придружен материјал, достапноста на персонал што ќе осигури дека затворениците ги земаат пропишаните лекови во точна доза и време, а кога е соодветно, обезбедување на посебни диети, претставуваат суштински елементи на една ефикасна стратегија за борба против споменатите болести и обезбедување соодветна грижа за односните затвореници. Слично на тоа, материјалната состојба за сместување на затворениците со заразни болести мора да придонесе за подобрување на нивното здравје. Покрај природната светлина и добрата вентилација, мора да има задоволителна хигиена и отсуство на прекубројност.

Освен тоа, односните затвореници не треба да се издвојуваат од останатата затворска популација освен ако е тоа строго неопходно од здравствена или друга причина. Во врска со

тоа, КСТ сака посебно да нагласи дека нема медицинско оправдување за одвојување на затворениците само затоа што се ХИВ-позитивни.

Со цел да се отстранат погрешните сфаќања за овие прашања, националните органи се обврзани да осигурат дека постои целосна едукативна програма за заразните болести, како за затворениците така и за затворскиот персонал. Таквата програма треба да се осврне на начините на пренесување и заштита, како и примената на адекватни превентивни мерки. Посебно треба да се нагласи ризикот од зараза со ХИВ или хепатитис В/С преку сексуални контакти и интравенозно користење на наркотици, и да се објасни улогата на телесните течности како носители на вирусите на ХИВ и хепатитис.

Исто така, мора да се нагласи дека пред контролниот тест, а во случај на позитивен резултат и после него, треба да се обезбедат соодветни информации и совети. Покрај тоа, очигледно е дека информациите што се однесуваат на пациентите треба да бидат заштитени со медицинска доверливост. Како принцип, сите интервенции во оваа област треба да се засноваат на информирана согласност од односните лица.

Освен тоа, за да биде ефикасна контролата на споменатите болести, сите министерства и агенции кои работат на тоа поле во одредена земја мора да осигурат дека ги координираат своите напори на најдобар можен начин. Во тој поглед КСТ сака да нагласи дека мора да се гарантира продолжување на лекувањето и по излегувањето од затвор.²

Одделенија со високо обезбедување

32. Во секоја земја постои одреден број затвореници за кои се смета дека претставуваат посебно висок ризик по безбедноста и затоа се потребни специјални услови во затворот. Забележаниот висок ризик по безбедноста на таквите затвореници може да биде резултат на природата на делата што ги извршиле, начинот на кој реагираат на ограничениот живот во затворот или нивниот психолошки/психијатриски профил. Оваа група затвореници претставува (или барем треба, ако системот за класификација функционира задоволително) многу мал дел од вкупната затворска популација. Меѓутоа, тоа е група за која КСТ е посебно загрижен бидејќи потребата од преземање исклучителни мерки против таквите затвореници со себе носи поголем ризик од нечовечко постапување.

Затворениците кои претставуваат посебно висок ризик по безбедноста треба, во рамки на границите од нивните затворски простории, да уживаат релативно релаксиран режим заради компензација за нивните строги услови во затворот. Посебно треба да можат да се среќаваат со останатите затвореници во одделението и да им биде дозволен солиден избор на активности. Треба да се вложат посебни напори за развивање на добра внатрешна атмосфера во високо обезбедените одделенија. Целта треба да биде градење на позитивни односи меѓу персоналот и затворениците. Тоа е во интерес не само на хуманото постапување со жителите на одделението туку и за одржување на ефикасна контрола, безбедност и сигурност на персоналот.

Постоењето на задоволителна програма на активности е подеднакво важна - ако не и поважна - во една единица со високо обезбедување, за разлика од вообичаените. Тоа може многу да придонесе за спротивставување на штетните ефекти врз личноста на затвореникот од живеењето во атмосфера на стаклено своно во едно такво одделение. Обезбедените активности треба да бидат што е можно поразновидни (едукација, спорт, работа со стручна вредност итн.). Посебно во однос на работните активности, јасно е дека безбедносните

---

2 Види исто "Здравствени услуги во затворите" дел "заразни болести".

прашања може да не дозволат многу видови работа што може да постојат во вообичаени затворски одделенија. Сепак, тоа не треба да значи дека за затворениците е обезбедена само еднолична работа.

Очигледно е дека затворениците не треба да се подвргнуваат на посебен безбедносен режим подолго отколку што е тоа неопходно според ризикот што тие го претставуваат. Тоа бара редовно испитување на одлуките за распоредување. Таквото испитување треба секогаш да се заснова на постојаната проценка на поединечниот затвореник од страна на персонал што е посебно обучен за вршење на таква проценка. Освен тоа, затворениците треба што е можно повеќе да бидат во целост информирани за причините за нивното распоредување, а ако е потребно, и за повторувањето на таа мерка. Тоа меѓу другото ќе им овозможи ефикасно да ги искористат можностите за оспорување на мерката.

Затвореници осудени на доживотен или долгогодишен затвор

33. Во многу европски земји бројот на затвореници осудени на доживотен или долгогодишен затвор е во пораст. Во текот на некои од своите посети, КСТ утврди дека состојбата со таквите затвореници не е поволна во однос на материјалните услови, активности и можности за меѓучовечки контакти. Освен тоа, многу од таквите затвореници биле подложени на посебни ограничувања кои може да ги влошат штетните ефекти својствени за долгогодишниот затвор. Примери за такви ограничувања се постојаното одвојување од останатата затворска популација, ставање лисици секогаш кога затвореникот излегува надвор од ќелијата, забрана за комуницирање со останатите затвореници и ограничено право на посета. КСТ не гледа оправдување за неправеењето разлика во примената на ограничувањата за сите затвореници што подлежат на посебен вид казна, без да се обрне соодветно внимание за тоа каков индивидуален ризик тие може (или не може) да претставуваат.

Долгогодишниот затвор може да има повеќе ефекти за десоцијализација врз затворениците. Покрај тоа што стануваат институционализирани, долгогодишните затвореници може да искушат различни психолошки проблеми (вклучително и губење на самопочитување и намалување на социјалните вештини) и да имаат тенденција да станат се повеќе одвоени од општеството каде скоро сите од нив на крајот и ќе се вратат. Според мислењето на КСТ, режимите што се нудат на затворениците кои служат долги казни треба да се стремат да ги компензираат овие ефекти на еден позитивен и проактивен начин.

Односните затвореници треба да имаат пристап до разновидни наменски активности од најразлична природа (работа по можност со стручна вредност, едукација, спорт, рекреација/асоцијација). Освен тоа, треба да имаат одреден степен на избор околу начинот на кој го минуваат времето, со што се поттикнува чувство на независност и лична одговорност. Треба да се преземат дополнителни чекори за да се даде значење на времето што го минуваат во затвор, а особено се важни обезбедувањето на индивидуализирани планови и соодветна психо-социјална поддршка, како елементи за помош на таквите затвореници за да го прифатат времето поминато во затвор, а кога ќе дојде време и за подготовка за излегување. Покрај тоа, негативните ефекти од институционализацијата на затворениците што служат долгогодишни казни ќе биде помалку изразена, а тие ќе бидат подобро подготвени за излегување ако можат ефикасно да одржуваат контакт со надворешниот свет.